

Als het écht moet, is niets onmogelijk

Terugkijken op twee maanden online lesgeven

Half maart werd van de ene op de andere dag de school als vanzelfsprekende eenheid opgebroken. Leerlingen kwamen thuis te zitten, net als veel ouders. Docenten werden docenten op afstand, en velen van hen waren tegelijkertijd ook thuiszittende ouders. Vier docenten vertellen hoe zij de afgelopen tijd ervaren hebben.

Rens Goedknecht is sinds 2013 docent geschiedenis op het Eerste Christelijk Lyceum (ECL) in Haarlem. Svenja Kipshoven werkt op jenaplanschool Metameer in Boxmeer als docente Duits, vertrouwenspersoon en anti-pestcoördinator. Iris Driessen is docent Nederlands aan het Hyperion Lyceum in Amsterdam en Patrick Vaanhoud is docent economie en bedrijfseconomie aan Het Erasmus in Almelo.

Het gaat goed met hen, vertellen ze. Ze zijn gezond, kunnen thuis goed werken en gaan soms ook nog naar school. Ze zijn druk met lessen maken en lessen geven, vaak wel in een andere tijdsverhouding. Sommigen hebben hun grenzen online flink verlegd, anderen hadden daarin al een staat van dienst. Maar iedereen mist de leerlingen, de collega's en de dynamiek van de klas. Patrick Vaanhoud zegt: "Op afstand sparren met collega's, contact hebben met leerlingen... om eerlijk te zijn, het bevalt me maar matig." En Iris Driessen zegt: "Ik houd van improviseren en de 'chaos' van de lessen. Structuur aanbrengen vind ik vervelend en lastig, dus dat kost me veel tijd, nu." Iedereen hoopt op een snelle terugkeer van het 'normaal', desnoods in nieuwe vorm.

Eerste gedachten

"De eindexamenleerlingen... wat nu?" Dat was het eerste dat Rens Goedknecht dacht na de persconferentie van Rutte. Zijn 65 havo-leerlingen stonden op het punt om te beginnen met de eindexamenstraining. Ze zijn natuurlijk het hele jaar goed op het eindexamen voorbereid. "Maar," zet Rens, "ik weet uit ervaring dat zeker die laatste weken zo ontzettend belangrijk zijn." Svenja Kipshoven kreeg nog even geen beeld op het netvlies hoe dat online lesgeven er dan uit moest gaan zien. Op haar jenaplanschool is juist het interpersoonlijke contact zo'n belangrijke factor in het lesgeven. Hoe dan? En waar Patrick Vaanhoud dit wel had zien aankomen gezien de ontwikkelingen in de ons omringende landen en zich vooral afvroeg hoe de overheid dit in richtlijnen zou uitwerken, dacht Iris Driessen aanvankelijk: "Goh, moet dat nou? Luisteren we niet teveel naar bange mensen?" Maar ze dacht ook: "Dit kunnen we wel. Mijn vertrouwen in mijn eigen school was groot, dit doen we wel."

Rens Goedknecht

Het onderwijs op de rit

Snel handelen was het devies en dat behoeft inmiddels nauwelijks meer illustratie. Contact zoeken met je collega's, overleggen met de schoolleiding, op zoek gaan naar connectiemogelijkheden met je leerlingen en vooral met je mentorklas. Svenja: "Ik wil dat mijn leerlingen hun verhaal kwijt kunnen. Sommigen lukt dat thuis niet, door twee hardwerkende ouders of door een zorgelijke thuissituatie. Kinderen hebben steun nodig. Ook al is dit op afstand lastiger, een luisterend oor betekent al veel." En verder natuurlijk hardware en software op orde krijgen, lesplanningen omgooien, lessen omwerken. Met vallen en opstaan proberen de school stukje bij beetje weer aan elkaar lijmen. Dat

"Mijn vertrouwen in mijn eigen school was groot, dit doen we wel."

- Iris Driessen -

dat er voor iedere school en voor iedere leraar anders uitziet is vanzelfsprekend: scholen, leraren en vakken verschillen. Patrick Vaanhoud: "Eerst maar eens overlegd met de collega's: wat gaan we doen, hoe pakken we het aan? De sluiting was aanvankelijk voor 3 weken, zo'n periode is te overzien. Daarvoor zet je redelijk snel een alternatief programma in elkaar. Toen al snel bleek dat de schoolsluiting langer zou duren en dat ook de examenklassen niet meer naar school zouden komen, hebben we weer naar andere alternatieven gezocht. Voor bedrijfseconomie konden wij de toetsstof omzetten in een aangepaste praktische opdracht waar de leerlingen een langere tijd mee aan de slag konden." Ook voor Rens lag een eerste zorg bij eindexamenleerlingen. Maar hij had een goede uitgangssituatie. Rens Goedknecht: "Samen met drie vrienden maak ik al jaren de YouTube-serie Meneer Goedknecht, ik heb al 34 video's tot mijn beschikking waarmee circa 75% van de eindexamenstof gedekt is."

Het leren op de school van Iris is van meet af aan modern georganiseerd. Men werkt met online methodes, zelfontwikkeld materiaal dat online beschikbaar is gemaakt, creatieve opdrachten en een beproefde leerpleindidactiek. Iris: "De leerlingen zijn gewend om zelfstandig of in groepjes aan de slag te gaan. Klassikale, frontale lessen worden niet vaak meer gegeven. Bovendien hebben we de lessen zodanig georganiseerd dat docenten elkaars lessen kunnen overnemen bijvoorbeeld bij ziekte. Als je het puur hebt over het geven van instructies en opdrachten, leek fysiek niet voor de klas kunnen staan mij niet zo'n groot probleem."

Op elke school volgde na de eerste crisisinterventies wel of andere vorm van collectief beraad over het verder vormgeven van onderwijs op afstand. Kaders, technologieën, prioriteiten, het nieuwe vergaderen en appgroepjes. Iris: "De appgroep stroomde over met berichten van collega's die mooie ideeën hadden, met voorbeelden van lessen en andere praktische en nuttige zaken. Oh ja, en katten filmpjes natuurlijk."

Iris Driessen

En al doende leert men. Of: al doende leert men af. Iris: “We kwamen allemaal voor een punt dat we verwachtingen moesten gaan bijstellen. Voor sommige opdrachten was meer tijd nodig, en voor sommige leerlingen of klassen juist minder opdrachten. Het lukte mijzelf ook niet altijd om al mijn werk af te maken of om me te concentreren, dus dat kon ik ook niet van mijn leerlingen vragen. Na een aantal weken merkten we dat leerlingen zich weliswaar netjes aan de afspraken en deadlines hielden, maar dat het wel veel werd. Soms zaten ze van 9:00-16:00 uur op hun kamertje te werken. Dat kon niet de bedoeling zijn. Een of twee Meets per klas per week vind ik genoeg. Er vielen ook leerlingen uit. Ze

bleven afwezig, en leverden niets meer in. Met die leerlingen en hun ouders heb ik contact gezocht en gevraagd wat er speelt. Sommigen lukten het gewoon niet om aan het werk te gaan, soms overzagen ze de stof niet, soms speelde er iets anders. Voor die leerlingen hebben wij de school opengesteld en hen uitgenodigd om op school te komen werken.”

De relatie met de leerlingen

De zoektocht naar afstandstechnieken en -methodieken mag er dan voor iedere leraar anders uitzien, unaniem is het gevoel geamputeerd te zijn in je docentschap als je niet fysiek bij je leerlingen kunt zijn. Leraren willen in de klas zijn. Rens: “Je ziet de leerlingen, je kunt hun ook beter laten merken dat je hen ziet en er zijn bijvoorbeeld makkelijkere mogelijkheden om nog even een leerling aan te schieten en een praatje te maken aan het begin of einde van de les. Nu, in deze digitale realiteit, merk ik toch dat sommige leerlingen het soms onwijs spannend vinden om te reageren tijdens een online klassikaal videogesprek. Met mijn mentorleerlingen verlaag ik die drempel door regelmatig ook whatsappcontact te hebben over hoe het gaat met ze.”

Patrick ervaart iets vergelijkbaars. Hij is een docent die tijdens zijn lessen actief rondloopt bij de uitleg. “Zo kan ik zien aan de leerlingen wat wel en wat niet binnenkomt. Non-verbale communicatie is voor mij zeer belangrijk, en die is online behoorlijk beperkt. Je moet het doen met een kort “huh” dat je oppikt als je in een videochat zit, want zien doe je weinig. Bij mijn 4V klas maak ik me daar nog niet zo druk over, die kunnen voor zichzelf opkomen, maar er zijn ook leerlingen die je tijdens zo’n online les niet hoort en die je in de chat niet terug ziet. Vraag je zo’n leerling buiten de groep hoe het gaat, dan krijg je vaak een “goed” of “ik snap het wel”. Maar je mist die extra signalen.” Het zijn precies die kleine gebaren die van grote betekenis kunnen zijn. Iris: “Ik mis heel erg het contact in de wandelgangen en tijdens de lessen. Even een schouderklopje geven, een knipoogje, zien dat er iets mis is en dan kunnen helpen, een bemoedigend praatje tussendoor. En het geeft me zorgen; juist nu dat vluchtige contact ontbreekt, vallen er leerlingen buiten de boot. Ik heb in het begin veel berichtjes gestuurd en filmpjes opgenomen om

mijn mentorleerlingen moed in te spreken. Ik wilde graag dat ze wisten dat ze hier niet alleen in stonden. Tijdens een ‘meet’ verschijnen niet alle leerlingen in één groot grid, dat vind ik vervelend. Ik ben dus maar in kleinere groepjes gaan ontmoeten, om toch meer persoonlijke aandacht te kunnen geven. Zo komen ook meer verhalen los bij de kinderen. Ik vind het ook vervelend dat leerlingen hun camera niet altijd aanzetten. Soms zeggen meisjes dat ze hun hoofddoek niet op hebben of dat hun camera stuk is. Ik maak er geen groot punt van, maar ik moet er wel vaak om zeuren om die camera’s aan te krijgen. Het maakt me niet zo heel veel uit of ze heel geconcentreerd meedoen, maar ik wil ze gewoon even zien.”

Ook de leerlingen missen de dynamiek van de klas. Svenja: “Ze geven aan dat ze deze manier van lesgeven wel leuk vinden voor even, maar ze missen hun vrienden en vriendinnen op school, afgezien van de enkeling die deze manier van lesgeven wel tot eind van het jaar wil behouden. Vaak sloot ik een les af door alle camera’s aan te laten zetten en even naar elkaar te zwaaien. Dan bleven er geregeld nog wat leerlingen hangen om na te kletsen. Dan voelde ik weer even de band met de leerlingen van voor de crisis. Vooral de bovenbouwleerlingen hadden hier behoefte aan en toonden ook interesse in mijn situatie. Heel er leuk om te zien en erg fijn!”

Svenja Kipshoven

Minder vanzelfsprekend en dus des te verrassender is de constatering dat de leerlingen eigenlijk behoorlijk goed aan de slag zijn gegaan, thuis. Iris: “Ze zijn grotendeels allemaal altijd aanwezig en houden zich aan deadlines. Ik had gedacht dat het veel lastiger zou zijn om ze te motiveren. Ik zeg daar wel bij: we hebben hele makkelijke, slimme leerlingen, dus dat scheelt.” En dat online ontmoeten ook onbenutte mogelijkheden blootlegt. Patrick: “Als in mijn 4Vklas een vraag gesteld wordt in de chat, hoef ik niet altijd het antwoord te geven. Er ontstaat regelmatig een korte discussie tussen de leerlingen onderling die elkaar bevragen en beantwoorden. Dat principe wil ik straks, na dit geheel, op de een of andere manier vasthouden.”

Pandemie gespreksonderwerp?

Iedere leraar betreft de pandemie in z’n lessen, maar past ook wel op om de leerlingen niet te overvoeren. Rens: “Ik heb in vrijwel alle klassen een lesje gedaan waarbij ik het verband heb gelegd met eerdere pandemieën uit de geschiedenis, zoals de pest en de Spaanse Griep. Daar leent het vak geschiedenis zich natuurlijk prachtig voor. Maar ik merk ook, onder de leerlingen en ook bij mezelf, dat de hoeveelheid informatie over de coronacrisis soms ook de keel uitkomt. Dus deze pandemie komt zeker niet regelmatig terug in de geschiedenislessen.” Ook Patrick vindt het logisch om in zijn lessen economie aandacht te schenken aan bijvoorbeeld de economische consequenties als punt van zorg, bijvoorbeeld in de klas waar toch al een les ‘massaproductie’ op het rooster stond. Patrick: “Tegelijkertijd is het wel enorm zoeken. Je hebt een PTO/PTA waaraan je je moet

houden. Als de onderdelen niet direct aansluiten, dan is het lastiger om de actualiteit er in te fietsen. Bij normale lessen zou ik dat makkelijker doen omdat ik daar een heel ander contact heb met de leerlingen. Als ik nu een videoles geef, dan is deze toch echt gericht op de lesstof zodat die ook makkelijker voor de leerlingen te volgen is via het boek.”

Of deze crisis iets doet met de manier waarop leerlingen tegen de wereld aankijken, en tegen hun eigen leven, is nog even gissen voor de meeste leraren. Hoe belangrijk dit soort gesprekken ook kunnen zijn, men ervaart daarvoor te weinig tijd te hebben naast de gewone lessen en het zo goed mogelijk bedienen van alle leerlingen. “Maar,” zegt Iris, “Ik vind het een mooie vraag om ze te stellen deze week.”

Kleine en grote zorgen

Een aantal belangrijke zaken komen in het geding, volgens de leraren. De belangrijkste daarvan is de ontwikkeling van leerlingen in kwetsbare situaties. Svenja: “Leerlingen kunnen nu makkelijker dingen verbergen. In een klaslokaal kun je aan de houding van iemand vaak wel zien hoe het gaat. Ik mis dat contact en kan voor mijn gevoel niet bieden wat ik normaal doe: korte gesprekken voeren om te peilen hoe het gaat.” De algemene angst is dat het thuiszitten voor verschillende leerlingen heel verschillend uitwerkt. Rens: “Voor sommige kinderen kan school echt een uitvlucht zijn of een plek om zich veilig te voelen. Anderen missen gewoon een rustig thuis, en eigen plekje om aan school te werken.” Patrick: “Daar waar je op school de situatie nog behoorlijk gelijk kunt trekken in de les, heb je vaak geen idee hoe het zit met de leerling in haar/zijn thuissituatie; hebben ze allemaal wel de faciliteiten om te doen wat we van ze vragen? De stille leerling in de les kun je zien, maar dat lukt online domweg niet goed genoeg.”

Die mogelijk ongelijke ontwikkeling is voor de leraren aanleiding om een aantal zaken op de besprektafel te leggen. Hoe beginnen we straks de lessen weer? Hoe gaan we om met de overgangsnormen? Met de voorexamenklassen? Met bijspijkeren? Hoe krijgen we zicht op hoe het gesteld is met onze

Patrick Vaanhold

leerlingen? Waar staan ze, ten opzichte van de lesstof, maar ook in hun algemene ontwikkeling en welbevinden? Patrick: “En als we naar school gaan, hoe dan? Volgens het RIVM is het houden van afstand nog een lange tijd nodig, omdat er nog te weinig

“De stille leerling in de les kun je zien, maar dat lukt online domweg niet goed genoeg.”

- Patrick Vaanhold -

mensen immuun zijn en er nog geen vaccin is. Maar hoe lossen we dat op als we weer naar school gaan?” Voorlopig zijn er meer vragen dan antwoorden.

Schoolkracht

Deze crisis brengt onrust, onzekerheid, onmogelijkheden en zorg met zich mee. Maar de crisis sterkt tegelijkertijd de leraren in hun vertrouwen in de leerlingen, in zichzelf en in de school. De scholen hebben snel en adequaat gehandeld, en de leraren en leerlingen hebben zich veerkrachtig getoond. Patrick: “Mij is opgevallen hoe flexibel docenten en leerlingen kunnen zijn. Als je kijkt naar de omschakeling die gedaan is in pak ‘m beet twee weken, dan is dat natuurlijk enorm. Tegelijkertijd is dat ook wel een risico omdat het wel veel vergt van mensen.” Rens: “Het onderwijs wil zeker op digitaal vlak nog wel eens overkomen als conservatief bolwerk. Echter, ik denk dat alle docenten de afgelopen weken toch echt het tegendeel hebben bewezen. Vrijwel iedereen, hoe moeilijk de omgang met digitale middelen voor sommigen ook kan zijn, heeft de schouders eronder gezet om er samen het beste van te maken. Ik hoop dat deze ontwikkeling niet stilvalt als deze crisis voorbij is, maar dat ervan wordt geleerd.” Op de school van Iris was het niet anders: “We wisselden uit, gaven tips en we motiveerden elkaar. Het doet me een beetje denken aan de begintijd van het Hyperion; in die beginjaren moesten we alles zelf maken, doen, vormgeven, bedenken, van visie tot didactiek. Ik zou die energie die nu weer is ontstaan graag vasthouden.”

Patrick merkt nog wel op dat hem het verschil in handelen tussen de diverse scholen opviel. “Daar waar een aantal scholen al in het eerste weekend schakelden, een online omgeving beschikbaar maakten en docenten trainingen aanboden, waren andere scholen afwachtender. Veel verschil: het organiseren van de online lessen, de communicatie naar de ouders. Niet dat het ene beter is dan het andere, maar soms voelde het alsof elke school het wiel opnieuw uit moest vinden. Maar goed, dat zeg ik vanaf de werkvloer.”

Het laatste maar zeker niet minste compliment is voor de leerlingen. Rens: “Ik verbaas mij erover hoe goed het veel leerlingen lukt om zelfstandig actie te ondernemen in deze tijd. Deze coronacrisis zou best eens een mooi opstapje kunnen zijn voor ons om meer aan te sturen op eigenaarschap bij de leerlingen.”

O ja, en Iris is gaan voorlezen op Instagram. Ze leest bijna iedere les aan iedere klas voor en wil dit er voorlopig maar eens in gaan houden. ●